

L'Esclat dels còmics 8 de novembre de 2018 – 20 de gener de 2019

ARTS SANTA MÒNICA
Centre de la creativitat

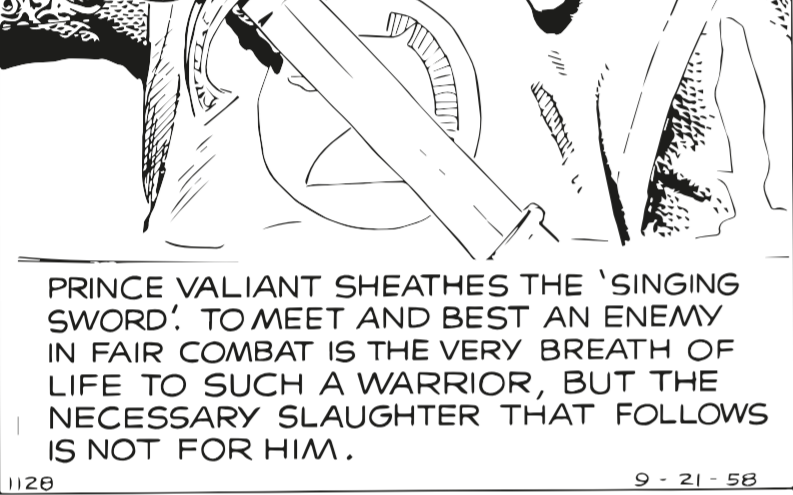

Comissari: Enric Trilles

Sots-comissària i dissenyadora gràfica: Valèria Suárez

Disseny expositiu i de muntatge: Àlex Muñoz

Muntatge: GAMI S.C.P.

Copyright King Features Syndicate/Hal Foster, 1958

L'esclat dels còmics

Contrastos i influències dels grans mestres de la historieta nord-americana (1895-1955)

El còmic —o la historieta, si ho volem dir a la nostra manera— és una expressió artística tan important que va costar anys que els experts es possessin d'acord per fixar-ne els orígens. Després de dècades de discussions van convenir que el nou i novè art naixia, formalment, dins la premsa dels Estats Units al començament del segle xx.

L'evolució fou ràpida. En pocs anys es multipliquen i s'encadenen sèries i personatges. Encara "còmics" (humorístics), al començament, però ràpidament "seriosos" i realistes. Abans de la Segona Gran Guerra els còmics han nascut, crescut, s'han reproduït i semblava fins i tot que ja podien morir tranquil·lament. Però la història només s'acabava d'encetar.

Una història que recorrerem en aquesta exposició a través de l'oposició i de la comparació. El contrast ens permetrà gaudir d'un dels moments de màxima intensitat creativa del segle xx. Un esclat gloriós, ara al nostre abast en alguns dels seus originals més representatius.

En 1895 la premsa dels Estats Units es consolida com la més innovadora del món. Joseph Pulitzer competeix amb William Randolph Hearts per vendre més diaris. Richard Felton Outcault, un il·lustrador amb talent però encara primitiu, treballa per a Pulitzer, que comença a imprimir el paper en color. Aquest encarrega Outcault unes històries dibuixades que retraten la marginalitat i la pugna per la supervivència als barris més humils. Així neix Yellow Kid, que deu el nom al color del seu camisó. Una història seqüencial, articulada en una pàgina, un personatge fix i uns diàlegs que aviat es gravaran sobre unes superfícies esfèriques marquen el nou estil.

El còmic modern ha nascut. I la competència entre els dos editors donarà ales i motors aeris a les noves criatures seqüencials. De Yellow Kid a Buster Brown, de Buster Brown als Katzenjammer Kids, i dels Katzenjammer a Little Nemo, a Mutt & Jeff, a Krazy Kat... La llista és immensa.

I de sobte, també algú pensa que no hi ha prou amb els

personatges graciosos. Que hi ha un altre món, més adult: l'aventura. Aventurers seran Buck Rogers i Tarzan, o els gàngsters de Dick Tracy, que derivarà en el Secret Agent X-9 d'un incipient Alex Raymond i un torturat Dashiell Hammett. I tot seguit Madrake, Terry i els Pirates, Flash Gordon i Jungle Jim —tots dos d'una tacada. I la saga artúrica del gran Valiant: la millor sèrie que mai es farà sobre un personatge. El còmic arriba a la maduresa.

El còmic era un art industrial. Tan indústria com art. O més indústria que art. I la supervivència dels seus artistes, cada vegada més ben pagats, però mai prou, els movia tant com el seu orgull o el seu instint creador. Aquesta premissa defineix Richard Felton Outcault, sí, però també Ricard Opisso, Manuel Gago, Josep Sanchis o Francisco Ibáñez.

Va ser art, per tant, combinar la ploma amb la taca de pinzell. Introduir-hi, més tard, el pinzell sec, les trames o els degradats. Amb un doble objectiu d'un costat, anar més lluny, superar les barreres expressives dels dibuixants anteriors, i, de l'altre, abaratir i accelerar el procés de producció. Aviat es van començar a estendre els "estudis". Els tallers o les factories, segons cada cas, d'ajudants o "negres" que entintaven o acolorien el llapis dels creadors.

La tècnica dels còmics sempre es va moure entre aquests dos pols. Respondre a les pretensions artístiques dels creadors i, alhora, produir ràpid i reduir al màxim la feina prescindible per arribar amb el fetge sencer a la cita diària o setmanal obligada. Entre l'art i la indústria va néixer el còmic. I els seus grans creadors han hagut de treballar amb equidistància. La decantació cap a un dels dos plats de la balança ha fet només art o ha fet només indústria, però no còmic.

Com en totes les altres arts, belles i no tan belles, el còmic sempre ha estat una escola. Virtuosa en el cas dels Estats Units, entre 1900 i 1940. Cada dibuixant era superat per un altre, que irrompia amb tots els coneixements anteriors adquirits en les pàgines publicades. Qui influia sobre qui? Cap creador està disposat a acceptar que ell no és únic en origen i trajectòria. Però les influències hi eren. Sugerides, clares, amagades, superposades, multiplicades...

Idees originals, relació entre còmic i il·lustració o pintura, intercanvis entre creadors, còpies i plagis, homenatges, baralles, denúncies i processos, mestratges reconeguts i rebutjats... La historieta als Estats Units en l'etapa més clàssica va definir un món ple de genialitats. I d'influències creuades. Qui n'entomava n'amollava. Van arribar, van esclatar i van vèncer.

L'esclat dels còmics als Estats Units va engendrar unes criatures tan atractives i convincents que ràpidament van travessar fronteres. Les tires diàries i les pàgines dominicals nord-americanes van escampar-se per França, per Itàlia i, de rebot, per Espanya. Els lectors i els dibuixants del vell continent van entendre ràpidament el darrer sentit d'aquest adjectiu. Ells eren vells i "allò altre" era "nou". La novetat dels Estats Units els enluernava. El còmic nord-americà va obrir els ulls, en primer lloc, als empresaris europeus de revistes infantils i juvenils i, tot seguit, als artistes que seguien els motles encarcarats dels seus predecessors.

Ràpidament, Fèlix el gat, Mickey i tots els personatges de Disney, Popeye i molts més astres del firmament de la fantasia nord-americana van entrar a les cases europees i van començar a ser celebrats, mentre se'n multiplicaven còpies, plagis i derivats. Molt poc després d'aparèixer als qüiosos americans Tarzan, The Phantom o Flash Gordon, la casa editorial Vecchi els va "importar" a Itàlia amb un èxit enorme. I de la mà de Lotario Vecchi i, més tard, del seu nebot, Jorge Parenti, es van propagar amb eficàcia per Espanya, reproduïts en tres publicacions: Yumbo (1934), Aventurero (1935) i Tim Tyler (1936). Aquestes tres revistes, que van fer pujar als astres l'empresa Hispano Americana de Ediciones, tal com havia passat a França i Alemanya, van fer de llindar del còmic modern a la Península.

A recer d'aquest èxit, l'editorial barcelonesa Molino es va quedar amb els herois que no publicava Parenti i en va farcir la revista Mickey (1935), on els personatges de Disney —ells sí, en

© 1936, King Features Syndicate, Inc., Great Britain rights reserved

exclusiva— van arrodonar l'èxit enorme que els acompanyava al cinema. La influència de tot aquest univers en els dibuixants espanyols va ser enorme. Malgrat que TBO, la revista autòctona més forta i de vida més llarga, no semblava que se'n ressentís i va rebutjar obrir-se en canal als nous estils —per exemple els globus—, sí que ho van fer alguns dels seus dibuixants. I també els de moltes altres editorials. Qui s'hi podia resistir?

L'esclat de la guerra de 1936 va comportar un tall en aquell èxit i en aquella influència. La victòria franquista va diluir els noms dels herois nord-americans, en uns moments en què el nou ordre espanyol s'alineava al costat dels règims italià i alemany. Però els editors no van renunciar a unes aventures i uns personatges que havien fet forat en els lectors d'abans de la guerra i que el van engrandir en la postguerra. Així, encara que els editors d'Hispano Americana van amagar a la censura que Flash Gordon era una criatura d'autor nord-americà, i que van repescar-lo com a Flas per "desamericanitzar-lo", i que El Hombre Enmascarado no va lluitar contra els japonesos en les pàgines dels tebeos del franquisme, sinó contra un exèrcit amb cares, uniformes i armes japoneses sense que ningú els reconegués com a tals, les tires i les pàgines senceres de les criatures nord-americanes es van continuar imprimint a Espanya.

Com negar la influència d'aquells herois, d'aquell estil de dibuix, en Manuel Gago o en Jesús Blasco, per citar dues de les més grans influències de la historieta en l'Espanya franquista? El Guerrero del Antifaz, Cuto, El Pequeño Luchador, fins i tot algú tan espanyol com Roberto Alcázar, devien molt als herois nord-americans. No tot, òbviament, perquè la tradició a Espanya també tenia un cert pes, però sí molt. Hi havia, és cert, una influència clarament palpable de la tradició pròpia en els guions, que bevien tant dels serials nord-americans com dels fulletons espanyols anteriors. Però també hi havia "l'altra" influència, encara que les noves autoritats la van menystenir o la van intentar evitar fins que en l'escenari bèl·lic l'astre alemany va començar a declinar.

En els dibuixos infantils i humorístics, Disney plana sobre l'ombra d'Emili Boix i també de Josep Sanchis. Hipo, Monito i Fifi, o Pumby, Chivete i Blanquita són personatges derivats de la factoria Disney. A l'Editorial Valenciana l'alma mater, Josep Soriano Izquierdo, venia d'una tradició covada en la premsa satírica catalana i valenciana, amb un traç en el dibuix que l'enllaçava amb L'Esquella de la Torratxa o La Traca. El seu Jaimito, el personatge que va donar nom a la revista, era això, però també bevia de la influència del cinema nord-americà. Sanchis, per contra, ja havia passat per la liquidadora Disney. Com les mateixes falles, fins ben entrats els anys setanta.

Els tebeos espanyols —humorístics o realistes— dels anys trenta, fets majoritàriament a Catalunya i al País Valencià, a l'actualitat haurien estat una altra cosa sense la presència pètria d'un es històries i uns herois —els nord-americans— que es van enramar entre dibuixants i guionistes. Malgrat les primeres ires franquistes, que considerava liquidat "el vell liberalisme" anglosaxó, la força del còmic es va imposar sense resistències. El tebeo espanyol de la postguerra també és un fill dels còmics nord-americans. Menys que a França, on el final de la Segona Guerra Mundial va imposar vetos i censures i va impulsar un art amb pretensions singulars, i tant com a Itàlia. Avui dia Mickey Mouse o Flash Gordon són herois tan propis, tan "espanyols", com El Guerrero del Antifaz o El Capitán Trueno, que no aguantarien una prova d'ADN si algú en reivindicués una altra paternitat.

Amb la perspectiva que dona el temps, ningú pot negar que tot el que ha donat el còmic estatunidenc en les dècades següents, es vulgui reconèixer o no, ve d'on ve. Que sí, que sí, que hi ha una escola francobelga, que els japonesos han sabut anar molt lluny i amb estils propis indiscutibles, i que en moltes altres parts del món també se n'han fet, de bolets. Tot això és cert. Com ho és reconèixer amb humilitat l'impacte en la cultura de tot el món d'uns creadors que se sentien tan grans com volien sentir el seu compte corrent a final de mes, suant tinta per aconseguir-ho. Glòria als herois!

e'Esclat dels Còmics

CONTRASTOS I INFLUÈNCIES DELS GRANS MESTRES DE LA HISTORIETA NORD-AMERICANA (1895-1955)

Copyright Editorial Maga/Manuel Gago, 1962

